

НАПРЯМИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІАГНОСТИКИ ЯКОСТІ ВИЩОЇ МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

У статті представлено аналіз напрямів педагогічної діагностики (педагогічної психодіагностики, дидактичної діагностики, діагностики вихованості, управлінської діагностики). Розкрито особливості дидактичної діагностики навченості студентів з виконавських дисциплін. Доведено значення напрямків педагогічної діагностики в проектуванні системи діагностики якості вищої музично-педагогічної освіти.

Ключові слова: *напрями педагогічної діагностики, система педагогічної діагностики якості вищої музично-педагогічної освіти.*

В статтє представлен анализ направлений педагогической диагностики (педагогической психодиагностики, дидактической диагностики, диагностики воспитанности, управленческой диагностики). Раскрыты особенности дидактической диагностики обученности студентов по исполнительским дисциплинам. Доказано значение направлений педагогической диагностики в проектировании системы диагностики качества высшего музыкально-педагогического образования.

Ключевые слова: *направления педагогической диагностики, система педагогической диагностики качества высшего музыкально-педагогического образования.*

The article presents an analysis of trends pedagogical diagnostics (psychodiagnosis pedagogical, didactic diagnosis, diagnosis breeding, management diagnostics). The features of didactic diagnostic training of students in the performing disciplines. Proven value in the areas of educational assessment system design higher quality diagnostic music teacher education.

Key words: *direction pedagogical diagnostics, system diagnostics pedagogical higher musical pedagogical education.*

Постановка проблеми. Педагогічна діагностика, розглядається як компонент педагогічної діяльності й система по визначенню якості навчального процесу, що визначається як «ряд системно-соціальних якостей і характеристик, які визначають відповідність системи освіти прийнятим вимогам, соціальним нормам, державним освітнім стандартам» [1]. Отже,

педагогічна діагностика є одним з важливих елементів керівництва й здійснення педагогічного процесу.

Проектування будь-якої системи повинно спиратися на дослідження її структури, що дозволяє застосовувати системний підхід, який був розроблений Н.В.Кузьміною для педагогічних досліджень [2]. У його основу покладений розподіл компонентів будь-якої педагогічної системи на функціональні й структурні.

Також, в основу системи діагностики повинні бути покладені дидактичні умови організації. Під дидактичними умовами організації ефективної системи педагогічної діагностики розуміємо наступне:

- застосування діагностичних процедур у навчально-виховному процесі (на будь-якому його етапі) повинно відповідати цілям і завданням етапів навчання;
- вибір методів і засобів організації й проведення діагностичних процедур повинно зумовлюватися співвіднесенням цілей і завдань діагностики із цілями й завданнями етапів навчання;
- структура й зміст діагностичних завдань повинні сприяти розв'язанню завдань навчання, виховання, розвитку студентів.

Отже, система педагогічної діагностики якості вищої музично-педагогічної освіти має на увазі, з одного боку, постановку й розв'язання специфічних цілей і завдань педагогічної діагностики (одержання інформації, обробка й інтерпретація результатів, зберігання діагностичної інформації тощо), з іншого боку, – органічного включення в систему реалізації цілей навчально-виховного процесу (отримання знань, формування виконавських умінь, професійно значимих якостей, компетентностей тощо). Таким чином, діагностична діяльність повинна бути спрямована на те, щоб якість проведеної роботи з виявлення й розпізнавання індивідуальних і групових психологічних і педагогічних особливостей майбутніх учителів музичного мистецтва, вивчення, аналізу й оцінки педагогічних явищ і фактів прямо й безпосередньо впливала на ефективність освітнього процесу вищої музично-педагогічної освіти.

Зазначимо, що педагогічна діагностика може бути цілісною системою тільки в тому випадку, якщо вона буде охоплювати всі основні аспекти сфери виховання, освіти й розвитку студента. Отже, дослідження напрямів

педагогічної діагностики має вирішальне значення для проектування системи педагогічної діагностики вищої музично-педагогічної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Потреба у педагогічній діагностиці як необхідному елементі освітнього процесу усвідомлюється теоретиками й практиками педагогіки. Про це свідчать роботи В.С.Аванесова, Б.Г.Ананьєва, А.Анастасі, Т.К.Ахаян, Л.Н.Бережнова, Б.П.Бітінаса, О.О.Бодальова, Н.В.Бордовської, Л.Ф.Бурлачук, Л.С.Виготського, Д.Гласса, Н.К.Голубєва, І.Ю.Гутнік, І.А.Зимньої, К.Інгенкампа, Я.Л.Коломинського, А.К.Колченко, Н.В.Кузьміної, О.Ф.Лазурського, О.Н.Леонтєва, О.Є.Личко, А.П.Нечаєва, О.О.Реана, Л.О.Регуш, С.Розенцвейга, Є.Ф.Рибалко, В.В.Століна, А.Л.Тряпціної, Н.В.Чекальова, А.Г.Шмельова та ін.. практика навчальних закладів, а також зростаюча кількість досліджень із проблем педагогічної діагностики. В останні роки питання педагогічної діагностики стали предметом вивчення у наукових дослідженнях українських вчених (Ж.В. Баб'як, Л.Г. Буданова, Г.О. Гац, К.М. Гнезділова, О.М. Демченко, О.Г. Колгатін, С.І. Матвієнко, М.О. М'ястковська, І.М.Періг, О.М. Пинзеник, Л.А. Торяник, Г.С.Цехмістрова та ін.).

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Однак, велика кількість досліджень з питань педагогічної діагностики, свідчить про те, що її системне проектування та застосування не знайшло свого висвітлення.

Метою статті є аналіз напрямків педагогічної діагностики які мають вирішальне значення для проектування системи діагностики якості вищої музично-педагогічної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основними напрямками педагогічної діагностики є: *педагогічна психодіагностика, дидактична діагностика, діагностика вихованості, управлінська діагностика*. Оскільки якість вищої музично-педагогічної освіти відбивається в якості освіти випускника – майбутнього вчителя музичного мистецтва, уважаємо, що напрямками педагогічної діагностики, необхідними й достатніми для впливу на якість підготовки випускника є:

- педагогічна психодіагностика – діагностика індивідуальних психологічних особливостей (темперамент, характер сприйняття навчального матеріалу, тип пам'яті тощо) й особистісного розвитку студентів (рівень розвиненості інтелектуальної, емоційної, вольовий, мотиваційної сторін

особистості, пізнавальних й інших інтересів і потреб, уміння самовизначення, уміння бути суб'єктом власної освіти й розвитку, ступінь естетичної, фізичної, екологічної розвиненості); діагностика соціально-психологічних явищ у навчальних групах; діагностики сформованості соціально-особистісних компетентностей випускників;

- дидактична діагностика – діагностика навченості (знання, уміння, навички, сформованість загальних і спеціальних професійних умінь, способів когнітивної діяльності), сформованість інструментальних і професійних компетентностей випускників;

- управлінська діагностика – діагностика педагогічної діяльності;
- діагностика вихованості.

У взаємозв'язках окремих напрямків системи педагогічної діагностики якості вищої музично-педагогічної освіти проявляється її єдність – через внутрішню інтеграцію цих зв'язків, через загальні або близькі показники, використання загальних методів тощо. Системний підхід до аналізу об'єктів, процесів, явищ припускає домінування одного з напрямків діагностики, яке характеризується як централізоване. У системі педагогічної діагностики вищої музично-педагогічної освіти таку роль виконує *психолого-педагогічна діагностика* у триєдності дидактичної діагностики, діагностики вихованості й педагогічної психодіагностики. За результатами проведення діагностики по цих напрямках можна робити висновки про особистість студента як цілісність.

Процедури педагогічної психодіагностики для забезпечення якості вищої музично-педагогічної освіти використовуються як психолого-педагогічний супровід навчання студента. Цей напрямок діагностики методологічно найбільш забезпечений методиками. Педагогічна психодіагностика розглядає результати освіти, які можна визначити тільки кваліметрично, тобто якісно, описово або у вигляді бальної шкали, де будь-якому балу відповідає певний рівень прояву якості. Отже, рівні повинні бути докладно описані, щоб ними можна було коректно користуватися. Замість балів може бути використана рівнева шкала з різноманітним набором якісно описаних рівнів (високий, середній, низький, достатній, необхідний, оптимальний, припустимий, неприпустимий тощо). Також, до цього напрямку діагностики відносяться результати освіти, які неможливо легко й явно виявити, тому що вони віддзеркалюють внутрішні, глибинні переживання особистості (почуття

виконаного обов'язку, почуття задоволення тощо).

Якщо перша група результатів освіти відноситься до раціональної складової, то друга – відбиває ірраціональну складову, де керованість результуючих параметрів майже неможлива. Ці результати не можна точно спрогнозувати, можна тільки створювати умови для того, щоб вони виникали (у випадку позитивного ефекту), або – усувати передбачувані умови, через які можливий прояв негативних властивостей і якостей.

У коло завдань педагогічної психодіагностики, у системі вищої музично-педагогічної освіти входить: визначення психологічних особливостей студентів; виявлення стійких психічних станів, що впливають на навчання й вихованість студентів (підвищена тривожність, рівень адаптації тощо); вивчення характерологічних рис студентів для організації результативної навчально-виховної роботи; визначення сформованості професійно важливих якостей студентів; визначення характеру взаємин у навчальних групах.

Другим напрямком системи педагогічної діагностики якості є *дидактична діагностика*, націлена на вивчення навчальних досягнень студентів. Тут, результати освіти, що діагностуються, можна визначити кількісно, в абсолютних значеннях, у відсотках або інших вимірюваних параметрах. У цьому руслі, найбільш актуальною є діагностика *навченості*, яка на відміну від традиційної системи контролю й оцінки знань, умінь і навичок, використовує більш широкий спектр методик вивчення навчальних досягнень і можливостей студентів.

Проведений аналіз, дає можливість зробити висновок про те, що вчені одноставні у визначенні терміна «навченість» як (1) результату навчання, що відбиває одне з істотних якостей студента – (2) здатність оперувати знаннями й уміннями (3) для розв'язання теоретичних й практичних завдань, які отримуються в діяльності над конкретним навчальним матеріалом. Проблема виміру навченості найбільш актуалізувалася у зв'язку із уведенням державних стандартів освіти й примірного його змісту, для конкретизації традиційних понять (знання, уміння й навички).

У сучасній педагогіці існує декілька методик визначення рівня навченості, як способів кваліметричної оцінки результатів освітньої діяльності. В.В. Краєвський, І.Я. Лернер і М.Н. Скаткін визначають 5 рівнів (1 – запам'ятовування й відтворення; 2 – розуміння (пояснення, виклад, інтерпретація); 3 – застосування за зразком, у подібній ситуації, у змінній

ситуації; 4 – узагальнення й систематизація; 5 – емоційно-ціннісне відношення). Кожний більш високий рівень містить у собі вимоги попереднього [3]. В.А. Кальней і С.Є. Шишов виділяють шість шаблів: 1 опізнавання – запам'ятовування й відтворення інформації; 2 розуміння – знання, яке дозволяє користуватися отриманою інформацією; 3 застосування – уміння застосовувати інформацію; 4 аналіз – дозволяє ділити інформацію на частині й установлювати взаємозв'язок між ними; 5 синтез – дозволяє реорганізувати інформацію з різних джерел і на цій основі створити новий зразок; 6 – найвищий шабель, дозволяє судити про цінність якої-небудь ідеї, методу, матеріалу [5]. В.П. Симонов пропонує свою систему оцінки рівня навченості з використанням десятибальної шкали, і, виділяє п'ять рівнів навченості: розпізнавання – рівень знайомства того, хто навчається з даним процесом, об'єктом або явищем; механічне запам'ятовування – показник неусвідомленого (механічного) відтворення знань; розуміння – характеристика ступеня свідомо відтвореної інформації; елементарні вміння й навички – репродуктивний рівень застосування теоретичних знань на практиці (виконання практичних робіт із шаблону, за зразком, за аналогією тощо); перенос – творчий рівень застосування придбаних теоретичних знань на практиці (виконання якої-небудь практичної роботи в рамках вимог програми) [4]. Зростання порядкових номерів показників ступенів навченості вказують, що кожний наступний показник якісно й кількісно вище попереднього. Для визначення СОУ (ступені навченості учня) він пропонує формулу: $СОУ = (\text{середній бал})^2$. Отже, результат навченості студента певній навчальній дисципліні виражається оцінкою.

Особливість навчально-виховного процесу у вищій музично-педагогічній освіті полягає в домінуванні виконавських дисциплін (основний інструмент – фортепіано, скрипка, баян, акордеон, гітара, духові інструменти, ударні; вокал; диригування) у професійному становленні майбутнього вчителя музичного мистецтва. Метою цих дисциплін є формування *виконавських умінь* студентів. Формування умінь відбувається на основі довузівського шабля отриманої музичної освіти з опорою на набуті знання, вміння, навички.

Отже, дидактична діагностика в системі педагогічної діагностики якості вищої музично-педагогічної освіти складається з діагностики навченості студентів з теоретичних дисциплін і діагностики навченості з виконавських дисциплін.

Спираючись на 5 рівнів навченості (розпізнавання; запам'ятовування; розуміння; елементарні вміння й навички; перенос) для діагностики навченості студентів за теоретичними дисциплінами застосовуються наступні діагностичні методи й засоби: рівень розпізнавання – закриті тести, контрольні питання; рівень запам'ятовування – відкриті тести; рівень розуміння – відкриті тести; закриті тести; рівень елементарних умінь і навичок – відкриті тести; творчі завдання; рівень переносу – відкриті тести; творчі проекти (індивідуальні й групові).

Діагностику навченості за виконавськими дисциплінами, пропонуємо проводити, ґрунтуючись на рівнях навченості, запропонованих В.П.Симоновим. Можна припустити, що рівням навченості відповідає сформованість таких виконавських знань і вмінь:

1. розпізнавання (рівень знайомства студента з даним музичним твором). Уміння – рівень читання з аркуша музичного твору з опорою на сформовані раніше вміння; розбір тексту, первинне знайомство з новими вміннями. Знання – музичний й виконавський аналіз, прослуховування музичного твору в різних виконаннях; створення попереднього плану інтерпретації;

2. механічне запам'ятовування (показник неусвідомленого (механічного) відтворення знань). Уміння – освоєння нових виконавських умінь, впевнене виконання твору по нотах. Знання – створення плану інтерпретації;

3. розуміння (характеристика ступеня свідомо відтвореної інформації). Знання й уміння – досконале освоєння нових музичних умінь, виконання музичного твору на пам'ять; реалізація створеної інтерпретації музичного твору.

Отже, виконавські уміння студентів, на основі знань з дисциплін музично-теоретичної й музично-історичної підготовки, повинні бути сформовані до третього рівня. Реалізація інтерпретації музичного твору також ґрунтується на творчому підході до освоєння необхідних знань і вмінь.

Четвертий і п'ятий рівні являють собою практичне репродуктивне й творче застосування сформованих знань і вмінь на новому музичному матеріалі:

4. елементарні вміння й навички (репродуктивний рівень застосування виконавських знань і вмінь на практиці). Самостійний розбір і виучування музичного твору;

5. перенос (творчий рівень застосування придбаних теоретичних знань

на практиці) припускає, на нашу думку, використання набутих знань і вмінь для побудови моделі навчального процесу; уміння представити модель навчання конкретного розділу, теми шкільного курсу музики (виконання практичної роботи в рамках вимог програми). Отже, результати діяльності дозволять оцінити такі загальнонавчальні (універсальні) уміння студентів, як самостійне цілепокладання, рівень сформованості основних розумових операцій, самоконтроль, рефлексію, що залишаються поза полем уваги при традиційних способах оцінки результатів навчання.

Третім напрямком педагогічної діагностики якості вищої музично-педагогічної освіти є визначення рівня *вихованості* студентів. Тут підлягають вивченню не тільки вчинки студентів, але й їхня мотивація, система ціннісних орієнтацій, моральна, естетична й професійна спрямованість, ідеали, піддатливість позитивним і негативним впливам тощо. В методологічному й методичному плані діагностика вихованості має найменшу кількість розроблених діагностичних засобів й, тому, є найбільш суб'єктивною.

Управлінська педагогічна діагностика охоплює професійну діяльність педагогів й керування нею. Головними обстежуваними тут стають педагоги у всіх аспектах їх професійної діяльності. Основними завданнями цього напрямку є: вивчення й оцінка рівня професійної підготовленості й компетентності педагогів; методична й технічна забезпеченість педагогічного процесу; організаційно-управлінська діяльність керівництва навчальних закладів й органів керування освітою.

З погляду якості освітнього процесу управлінська педагогічна діагностика є важливим елементом системи. Однак, проведення діагностики за трьома напрямками, описаними раніше, – процес дуже трудомісткий, що займає багато часу й охоплює весь викладацький і керівний склад, секретарів кафедр, завідуючих кабінетів тощо. Тому, вважаємо, що для якісної підготовки випускників необхідно обмежитися тільки перерахованими вище напрямками діагностики, тим більше, що використання стандартизованих дидактичних тестів припускає визначення потенційних можливостей студентів й показує результат роботи викладача.

Висновки. Отже, напрямки педагогічної діагностики впливають на проектування системи діагностики якості ВМПО, оскільки визначають спрямованість цілей та завдань діагностичної діяльності, впливають на вибір

методів та засобів діагностики на кожному окремому етапі освітнього процесу, для досягнення його якісних показників.

Література

1. Кісіль М. В. Якість вищої освіти як предмет філософського аналізу : дис. ... канд. філософських наук : 09.00.10 / Микола Володимирович Кісіль. – К., 2008. – 200 с.
2. Кузьмина Н. В. Методы системного педагогического исследования / Н. В. Кузьмина, Е. А. Григорьева, В. А. Якунин. – Л. : «Педагогика», 1980. – 281 с.
3. Педагогика: учеб. пособ. / [В. А. Сластенин, И. Ф. Исаев, А. И. Мищенко, Е. Н. Шиянов]. – [изд. 3-е]. – М. : Школа-Пресс, 2000. – 512 с.
4. Симонов В. П. Директору школы об управлении учебно-воспитательным процессом : монография / В. П. Симонов. – М. : Педагогика, 1987. – 160 с.
5. Шишов С. Е. Мониторинг качества образования в школе / С. Е. Шишов, В. А. Кальней. – М. : Педагогическое общество России, 1999. – 354 с., прил.